

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS ANTONIO SAGGIO

25 päivänä helmikuuta 1999 *

1. Hoge Raad der Nederlanden (Alankomaat) on 21.3.1997 tekemällään päätöksellä esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle viisi ennakkoratkaisukysymystä EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan tulkinnasta. Kysymykset koskevat yhtäältä sitä, onko välimiesoikeus velvollinen soveltamaan edellä mainittua artiklaa omasta aloitteestaan, ja toisaalta sitä, millainen toimivalta kansallisilla tuomioistuimilla on, kun välitystuomiosta on nostettu kumoamiskanne sillä perusteella, että se on yhteisön kilpailuoikeudellisten säännösten ja määräysten vastainen. Yhteisöjen tuomioistuin joutuu siis jälleen käsittelemään sitä vaikeaa ongelmaa, missä suhteessa yhteisön oikeus ja kansalliset menettelysäännöt ovat toisiinsa.

Kansallinen lainsäädäntö

2. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering* (Alankomaiden siviiliprosessilaki; jäljempänä siviiliprosessilaki) 1054 §:n 1 momentin mukaan välimiesoikeuden on perustettava tuomionsa lakiin. Siviiliprosessilain 1064 §:n mukaan välitystuomiosta, johon ei voida hakea muutosta välimiesmenettelyssä, ja muutoksenhakuasiassa annettua välitystuomiosta voidaan nostaa kumoamiskanne *Rechtbank*issa kolmen kuukauden kuluessa siitä päivästä, kun välitystuomion alkuperäiskappale on

talletettu kyseisen tuomioistuimen kansliaan.

Siviiliprosessilain 1065 §:n 1 momentissa on lueteltu ne syyt, joiden perusteella välitystuomiota voidaan vaatia kumottavaksi. Nyt käsiteltävänä olevassa asiassa merkitystä on tämän säännöksen a, c ja e kohdassa mainituilla kumoamisperusteilla. Näissä kohdissa on mainittu seuraavat tilanteet: välityssopimus on pätemätön (a kohta), välimiesoikeus on ylittänyt toimivaltansa (c kohta) tai välitystuomion sisältö tai välimiesmenettely on oikeusjärjestyksen perusteiden tai hyvien tapojen vastainen (e kohta).

Siviiliprosessilain 1065 §:n 4 momentissa on vielä täsmennetty, että välitystuomiota ei voida kumota 1 momentin c kohdassa mainitusta syystä, jos tähän syyhyn vetoava asianosainen tiesi välimiesoikeuden ylittäneen asianosaisten vaatimukset mutta ei tuonut sitä esiin välimiesmenettelyn aikana.

3. On vielä todettava, että siviiliprosessilain 1066 §:n 1 ja 2 momentin mukaan kumoamiskanteella ei ole välitystuomion täytäntöönpanoa lykkäävää vaikutusta, ellei asiaa käsittelevä tuomioistuin toisin määrää arvioituaan summaarisesti, onko kanne perusteltu.

* Alkuperäinen kieli: italia.

Tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymykset

4. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä tuomioistuimessa vireillä oleva oikeudenkäynti on saanut alkunsa siitä, että tavaramerkkiä koskevasta lisenssisopimuksesta johtuvia velvollisuuksia on väitetty laiminlyödyn. Benetton International NV (jäljempänä Benetton), Eco China Swiss Time Ltd (jäljempänä Eco Swiss), jonka kotipaikka on Hongkong, ja Bulova Watch Company (jäljempänä Bulova), jonka kotipaikka on New York, tekivät kestoletaan kahdeksan vuoden pituisen sopimuksen 1.7.1986. Sopimuksessa Benetton ja Bulova antoivat Eco Swissille oikeuden valmistaa ja saattaa markkinoille kelloja, joissa oli merkintä "Benetton by Bulova".

Lisenssisopimuksen kohdassa 26.A olevan välityslausekkeen mukaan kaikki sopimusta koskevat riidat on ratkaistava välimiesmenettelyssä Nederlandse Arbitrage Instituutin (Alankomaiden pysyvä välitysmenettelyelin) sääntöjen mukaisesti. Lisäksi siinä määrätään, että sopimusta koskevat riidat ratkaistaan Alankomaiden lainsäädännön mukaisesti.

5. Kolme vuotta ennen alun perin sovittua sopimuksen päättymisajankohtaa Benetton ilmoitti 24.6.1991 päivätyllä kirjeellä muille sopimuspuolille aikovansa irtisanoa sopimuksen yksipuolisesti niin, että sen voimassaolo päättyy 24.9.1991. Eco Swisin ja Bulovan aloitteesta pantiin vireille välimiesmenettely sen ratkaisemiseksi, oliko Benetton toiminut lainmukaisesti sopimuksen mukaisten velvollisuuksien osalta. Menettelyn kuluessa sen enempää

asianosaiset kuin välimiehetkään eivät kiinnittäneet huomiota siihen, onko sopimus yhteisön kilpailuoikeuden ja erityisesti perustamissopimuksen 85 artiklan mukainen.

Välimiesoikeus antoi 4.2.1993 osatuomion (Partial Final Award; jäljempänä PFA), joka talletettiin samana päivänä Rechtbank te 's-Gravenhagen kansliaan ja jossa todettiin, että sopimus oli "soveltamiskelpoinen ja voimassa", ja sen vuoksi velvoitettiin Benetton korvaamaan Eco Swissille ja Bulovalle vahinko, joka näille oli aiheutunut siitä, että Benetton ei ollut täyttänyt lisenssisopimusta, mutta jätettiin asianosaisten tehtäväksi sopia vahingonkorvauksen määrästä. Benetton ei nostonut PFA:sta kannetta säädetyssä määräajassa (kolmen kuukauden kuluessa välitystuomion tallettamispäivästä).

Koska asianosaiset eivät päässeet sopimukseen, Eco Swiss saattoi asian uudelleen välimiesoikeuden käsiteltäväksi, jotta se päättäisi vahingonkorvauksen määrästä. Välimiesoikeus antoi 23.6.1995 välitystuomion, joka oli otsikoitu Final Arbitral Award (jäljempänä FAA) ja jossa Benetton määrättiin maksamaan Eco Swissille 23 750 000 Yhdysvaltain dollaria sekä korvaamaan tälle kahdesta välimiesmenettelystä aiheutuneet kulut. FAA talletettiin Rechtbank te 's-Gravenhagen kansliaan 26.6.1995; Rechtbankin puheenjohtaja antoi 17.7.1995 luvan välitystuomion täytäntöönpanoon.

6. Benetton nosti 14.7.1995 Rechtbank te 's-Gravenhagessa kanteen Eco Swissiä ja Bulovaa vastaan vaatien välitystuomioiden kumoamista. Benettonin väitteet — siltä osin kuin niillä on merkitystä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa — koskivat sitä, että välitystuomiot olivat ristiriidassa oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa sen vuoksi, että lisenssisopimus oli perustamissopimuksen 85 artiklan vastainen. Rechtbank hylkäsi kanteen 2.10.1996 tekemällään päätöksellä, josta Benetton valitti Gerechthof te 's-Gravenhageen, jossa asia on edelleen vireillä.

Tämän jälkeen Benetton esitti viimeksi mainitulle tuomioistuimelle hakemuksen, jossa se pyysi FAA:n täytäntöönpanon lykkäämistä, kunnes välitystuomiota koskeva kumoamiskanne on ratkaistu lainvoimaisesti. Koska Rechtbank hylkäsi hakemuksen, Benetton valitti Gerechthof te 's-Gravenhageen, joka hyväksyi hakemuksen 28.3.1996 antamallaan määräyksellä. Gerechthof perusteli päätöstään seuraavilla seikoilla: ensinnäkin perustamissopimuksen 85 artikla kuuluu siviiliprossilain 1065 §:n 1 momentin e kohdassa käytetyn ”oikeusjärjestyksen perusteiden” käsitteen alaisuuteen; toiseksi se totesi, että vaikka Benetton on nostonut PFA:sta kumoamiskanteen vasta laissa säädetyn määräajan jälkeen, minkä vuoksi kanne olisi jätettävä tutkimatta, sitä, onko sopimus kilpailusääntöjen mukainen, on kuitenkin mahdollista arvioida aineellisesti FAA:ta koskevan kanteen yhteydessä, koska viimeksi mainitussa välitystuomiossa on joka tapauksessa pidetty pätevänä perustamissopimuksen 85 artiklan vastaista sopimusmääräystä, kun siinä on vahvistettu Eco Swissille maksettavan vahingonkorvauksen määrä. Asian aineellisen puolen osalta Gerechthof katsoi, että Benettonin, Eco Swissin ja Bulovan sopimus oli ensi arviolta

85 artiklan vastainen, koska siinä oli sovittu markkinoiden jakamisesta alueellisella perusteella. Koska edellä mainituista syistä oli todennäköistä, että toimivaltainen tuomioistuin¹ hyväksyy PFA:n kumoamista koskevan kanteen, Gerechthof hyväksyi hakemuksen jälkimmäisen välitystuomion täytäntöönpanon lykkäämisestä.

7. Eco Swiss on tehnyt kassaatiovalituksen edellä mainitusta Gerechthofin päätöksestä. Hoge Raad on 21.3.1997 tekemällään välipäätöksellä määräyksessä päättänyt lykätä asian käsittelyä esittääkseen yhteisöjen tuomioistuimelle viisi ennakkoratkaisukysymystä. Hoge Raad on ennakkoratkaisupyynnön perusteluissa todennut, että Alankomaiden oikeuden mukaan yksityiset oikeussubjektit voivat vaatia välitystuomion kumoamista sillä perusteella, että lakia on rikottu, vain, jos välitystuomio on oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen. Hoge Raad on vielä todennut, että välitystuomio on ristiriidassa oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa ainoastaan silloin, kun sen sisältö tai sen täytäntöönpano on vastoin pakottavaa oikeussääntöä, joka on niin perustavanlaatuinen, ettei mikään prosessioikeudellinen rajoitus voi estää vetoamista siihen tuomioistuimessa. Hoge Raadin mukaan Alankomaiden oikeudessa katsotaan, ettei pelkästään se, että välitystuomion sisältö tai täytäntöönpano on ristiriidassa kansalliseen kilpailuoikeuteen sisältyvän kiellon kanssa, vielä tee välitystuomiosta oikeusjärjestyksen perusteiden vastaista.

1 — Toimivaltainen tuomioistuin oli tuolloin Rechtbank, joka kuitenkin on sittemmin hylännyt kumoamiskanteen, kuten edellä on todettu.

Hoge Raad pohtii kuitenkin sitä, pitääkö edellä todettu paikkansa silloinkin, kun kyse on yhteisön oikeuden pakottavista oikeussäännöistä; Hoge Raadin mielestä yhdistetyissä asioissa C-430/93 ja C-431/93, Van Schijndel ja Van Veen, 14.12.1995 annetusta tuomiosta (Kok. 1995, s. I-4705) kuitenkin ilmenee, ettei myöskään perustamissopimuksen 85 artiklaa voida pitää oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvana oikeussääntönä edellä esitetyssä mielessä.

8. Hoge Raad toteaa lisäksi, että koska yksikään asianosaisista ei ollut menettelyn aikana tuonut esiin kysymystä lisenssisopimuksen mitättömyydestä, välimiesoikeus olisi ylittänyt toimivaltansa, jos se olisi ratkaissut tämän seikan omasta aloitteestaan, ja välitystuomio olisi silloin voitu kumota siviiliproessilain 1065 §:n 1 momentin c kohdan perusteella. Hoge Raad toteaa vielä, että kansallisten menettelysääntöjen mukaan asianosaiset eivät voi vedota lisenssisopimuksen mitättömyyteen vasta kumoamiskanteen yhteydessä.

Hoge Raad lisää, että edellä mainitut menettelysäännöt ovat yleisen edun mukaisia, koska niillä turvataan välimiesmenettelyn nopeus ja tehokkuus, eikä niitä sovelleta epäedullisemmin yhteisön oikeuden osalta kuin kansallisen oikeuden osalta. Hoge Raad kuitenkin epäilee, voidaanko yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen antamassa tuomiossa esiin tuomia periaatteita ilman muuta soveltaa välimiesmenettelyyn, kun otetaan huomioon ensinnäkin se, että yksityisoikeudellisella sopimuksella ilman viranomaisten myötävaikutusta asetettu väli-

miesoikeus ei voi esittää ennakkoratkaisukysymyksiä perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti, kuten yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, ja toiseksi se, että Alankomaiden menettelysääntöjen mukaan välitystuomio voidaan kumota ainoastaan siviiliproessilain 1065 §:ssä mainituista syistä, joihin kuuluu myös oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus, mutta Hoge Raadin mukaan välitystuomio ei ole ristiriidassa oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa, vaikka se olisi perustamissopimuksen 85 artiklan vastainen. Hoge Raadin mukaan nämä kaksi seikkaa yhdessä voivat heikentää yhteisön oikeusjärjestyksessä taattujen oikeuksien suojan tehokkuutta.

9. Hoge Raad toteaa vielä, että Alankomaiden prosessioikeuden mukaan silloin, kun välimiehet antavat välituomion, jossa riita-asian aineellinen puoli ratkaistaan lopullisesti, kuten nyt käsiteltävänä olevassa asiassa, välituomiolla on oikeusvoimavaikutus. Jos välituomion kumoamista ei vaadita määräajassa, siihen sisältyvää aineellista ratkaisua ei voida kyseenalaistaa sellaisen kumoamiskanteen yhteydessä, joka koskee myöhempää välitystuomiota, jolla välituomiota täydennetään. Hoge Raad pohtii kuitenkin sitä, onko yhteisön oikeuden mukaan mahdollista, että näitä menettelysääntöjä sovelletaan tilanteessa, jossa — kuten nyt käsiteltävänä olevassa asiassa — myöhempi välitystuomio, jonka kumoamista on vaadittu määräajassa, rakentuu sellaisen aikaisemman välitystuomion pohjalle, jossa yhteisön kilpailusääntöjen vastainen sopimus on katsottu päteväksi.

10. Hoge Raad on välipäätöksessään esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Missä määrin niitä periaatteita, jotka yhteisöjen tuomioistuin on kehittänyt yhdistetyissä asioissa C-430/93 ja C-431/93, Van Schijndel ja Van Veen, 14.12.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. I-4705), voidaan soveltaa silloin, kun sellaisessa yksityisoikeudellisesta sopimuksesta koskevassa riita-asiassa, joka on saatettu kansallisen tuomioistuimen sijasta välimiesten ratkaistavaksi, riita-asian asianosaiset eivät ole vedonneet EY:n perustamis-sopimuksen 85 artiklaan ja kun välimiehet eivät voi heitä koskevan kansallisen prosessioikeuden säännösten mukaan soveltaa kyseisen artiklan määräyksiä omasta aloitteestaan?
- 2) Onko alankomaalaisen tuomioistuimen hyväksyttävä edellä 4.2 ja 4.4 kohdassa kuvailuista Alankomaiden prosessioikeuden säännöksistä huolimatta [joiden mukaan asianosainen voi vaatia välitystuomion kumoamista vain tietyillä perusteilla, joista yksi on se, että välitystuomio on ristiriidassa oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa, ja joiden mukaan oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa ei ole yleensä ristiriidassa pelkästään se, että välitystuomion sisältö tai täytäntöönpano on vastoin kilpailuoikeuteen sisältyvää kieltoa] sellainen muut lainsäädännössä asetetut edellytykset täyttävä kanne, jossa vaaditaan välitystuomion kumoamista sillä perusteella, että välitystuomio on ristiriidassa EY:n perustamis-sopimuksen 85 artiklan kanssa, jos kansallinen tuomioistuin katsoo, että tätä artiklaa on todellakin rikottu?
- 3) Onko kansallisen tuomioistuimen hyväksyttävä tällainen kanne myös huolimatta edellä 4.5 kohdassa kuvailuista Alankomaiden prosessioikeuden säännöksistä [joiden mukaan välimiehet eivät saa ylittää asianosaisten määrittämiä riidan rajoja ja toimi-

valtaansa], jos EY:n perustamis-sopimuksen 85 artiklan soveltaminen on jäänyt riidan kohteen ulkopuolelle välimiesmenettelyssä eivätkä välimiehet siten ole myöskään tehneet tältä osin mitään päätöstä?

- 4) Eikö edellä 5.3 kohdassa kuvailtua Alankomaiden prosessioikeuden säännöstä [jonka mukaan sellaisella välimiesoikeuden välituomiolla, joka on siinä ratkaistujen kysymysten osalta luonteeltaan lopullinen välitystuomio, on oikeusvoimavaikutus ja siitä saadaan periaatteessa ainoastaan nostaa kumoamiskanne kolmen kuukauden kuluessa tämän välitystuomion tallettamisesta Rechtbankin kansliaan] saada yhteisön oikeuden vuoksi soveltaa, jotta välituomion jälkeen annettua välitystuomiota koskevassa kumoamis-oikeudenkäynnissä voitaisiin tutkia se, onko oikeusvoimavaikutuksen omaavassa välituomiossa päteväksi todettu sopimus ehkä sittenkin mitätön sen vuoksi, että se on ristiriidassa EY:n perustamis-sopimuksen 85 artiklan kanssa?
- 5) Vai täytyykö kysymyksessä 4 kuvatun kaltaiseen tilanteeseen jättää soveltamatta sitä sääntöä, ettei välimiesten antamaa välituomiota, mikäli se on luonteeltaan lopullinen välitystuomio, voida vaatia kumottavaksi yhtä aikaa myöhemmän välitystuomion kanssa?”

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

11. Ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään Hoge Raad kysyy yhteisöjen tuomioistuimelta, onko myös välimiesmenettelyissä sovellettava edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen annetussa tuomiossa muotoiltuja periaatteita, jotka koskevat tuomioistuinten toimivaltaa soveltaa yhteisön oikeuden säännöksiä ja määräyksiä omasta aloitteestaan.

12. Muistutan, että tapauksessa oli kyse siitä, että valittajat olivat Hoge Raadissa vireillä olevassa pääasiassa aikoneet vedota kassaatioperusteena siihen, että alemmat oikeusasteet eivät olleet tutkineet, ovatko kansalliset säännökset yhteensoveltuvia perustamissopimuksen 3 artiklan f alakohdan ja 5 artiklan toisen kohdan sekä 85, 86 ja 90 artiklan kanssa. Kysymystä siitä, onko näitä määräyksiä noudatettu, ei kuitenkaan ollut tuotu esiin alemmissa oikeusasteissa. Kassaatiovalituksen tekijät vetosivat siis tosiseikkoihin ja olosuhteisiin, joita ei ollut tutkittu niissä alemman oikeusasteen tuomioistuimissa, joille kuuluu varsinaisen oikeusriidan ratkaiseminen. Tästä tietenkin aiheutui prosessuaalisia ongelmia, jotka liittyivät erityisesti tuomioistuimen passiivisuutta koskevaan periaatteeseen, jonka mukaan asioissa, jotka koskevat asianosaisten sellaisia yksityisoikeudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia, joista osapuolet voivat vapaasti sopia, ne oikeudelliset perusteet, joihin asianosaiset ovat vedonneet vasta kassaatiovalituksessa, eivät velvoita tuomioistuinta ylittämään asianosaisten aikaisemmin määrittämiä riita-asian rajoja eivätkä käyttämään perusteena muita kuin vaatimuksen perustana olevia tosiseikkoja ja olosuhteita.²

13. Kyseisissä yhdistetyissä asioissa Hoge Raad pyysi yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua sen selvittämiseksi, oliko tuomioistuimen näissä olosuhteissa sovellettava yhteisön kilpailuoikeudellisia säännöksiä ja määräyksiä omasta aloitteestaan, vaikka asianosainen, jonka edun mukaista edellä mainittujen määräysten soveltaminen oli, ei ollut vedonnut niihin; siltä varalta, että tähän vastataan myöntävästi, Hoge Raad kysyi yhteisöjen tuomioistuimelta lisäksi sitä, soveltuuko tämä vastaus myös silloin, kun tuomioistuimen on näin tehdessään oltava soveltamatta tuomioistuimen passiivisuuden periaatetta, joka kansallisen lainsäädännön mukaan vel-

voittaa sitä, koska sen pitäisi tällöin ylittää asianosaisten määrittämät asian rajat ja nojautua muihin tosiseikkoihin ja olosuhteisiin kuin mihin vetoaa vaatimuksensa perusteeksi se asianosainen, jonka edun mukaista näiden määräysten soveltaminen on.

14. Tuotuaan esiin, että kansallisen tuomioistuimen mainitsevat kilpailusäännöt ovat pakottavia ja kansallisessa oikeusjärjestyksessä välittömästi sovellettavia oikeussääntöjä, yhteisöjen tuomioistuin totesi ensiksi, että kaikissa niissä tapauksissa, joissa kansallisen oikeuden mukaan tuomioistuinten on omasta aloitteestaan tutkittava sellaiset pakottavaan kansalliseen oikeussääntöön perustuvat oikeudelliset perusteet, joihin asianosaiset eivät ole vedonneet, tällainen velvollisuus koskee myös pakottaviin yhteisön oikeuden sääntöihin pohjautuvia oikeudellisia perusteita (em. yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen, tuomion 13 kohta). Seuraavaksi yhteisöjen tuomioistuin totesi, että tämä velvollisuus on olemassa myös siinä tapauksessa, että kansallisessa oikeudessa annetaan tuomioistuimelle pelkkä mahdollisuus soveltaa pakottavaa oikeussääntöä omasta aloitteestaan; tämä johtuu siitä, että perustamissopimuksen 5 artiklassa vahvistetun yhteistyöperiaatteen mukaan kansallisten tuomioistuinten asiana on turvata yhteisön oikeuden säännösten ja määräysten välittömään oikeusvaikutukseen perustuva oikeussubjektien oikeusuoja (tuomion 14 kohta). Lopuksi yhteisöjen tuomioistuin totesi, että kansalliset tuomioistuimet ovat velvollisia soveltamaan omasta aloitteestaan niitä yhteisön säännöksiä ja määräyksiä, joilla on välitön oikeusvaikutus, aina silloin kun kyseisessä kansallisessa oikeudessa sallitaan tällainen soveltaminen (tuomion 15 kohta).

15. Vastatessaan toiseen kysymykseen, joka koski tuomioistuinten edellä mainittujen velvollisuuksien ja kansallisen prosessioikeuden periaatteiden suhdetta, yhteisöjen tuomioistuin viittasi vakiintuneesta oikeuskäytännöstään ilmeneviin periaatteisiin, joiden mukaan se, että asi-

2 — Em. yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen, tuomion 11 kohta.

asta ei ole yhteisön säännöksiä, merkitsee, että kunkin jäsenvaltion kansallisessa oikeusjärjestyksessä on annettava menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yhteisön oikeuden välittömään oikeusvaikutukseen perustuvat oikeussubjektien oikeudet (tuomion 16 kohta). Nämä menettelysäännöt eivät kuitenkaan saa olla epäedullisempia kuin ne, jotka koskevat samankaltaisia jäsenvaltioiden kansalliseen oikeuteen perustuvia vaatimuksia, eivätkä ne saa tehdä yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi³ (tuomion 17 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin totesi lisäksi, että on kansallisen tuomioistuimen tehtävä päättää, että kansallisen oikeuden säännöstä, joka estää perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisen menettelyn käyttämisen, ei sovelleta.⁴

16. Yhteisöjen tuomioistuin totesi näitä periaatteita lähtökohtana pitäen seuraavaksi, että sellaisia tapauksia, joissa on kyse siitä, tekeekö kansallisen prosessioikeuden säännös yhteisön oikeuden soveltamisen mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, on tarkasteltava ottaen huomioon tämän menettelysäännön merkitys koko oikeudenkäynnin, sen kulun ja sen erityispiirteiden kannalta eri kansallisissa oikeuselimissä. Tässä tarkoituksessa huomioon on otettava kansallisen oikeusjär-

jestyksen perustana olevat periaatteet, joita ovat esimerkiksi puolustautumisoikeuksien suojaaminen, oikeusvarmuuden periaate ja oikeudenkäyntimenettelyn moitteeton kulku (tuomion 19 kohta).

17. Kyseisissä yhdistetyissä asioissa pohdittiin, onko Alankomaiden prosessioikeuteen sisältyvä tuomioistuimen passiivisuuden periaate yhteisöjen tuomioistuimen kehittämien periaatteiden mukainen; tuomioistuimen on siviiliprosessissa tutkittava tai se voi tutkia oikeudellisia perusteita omasta aloitteestaan vain, jos se ei tällöin ylitä riita-asian rajoja ja jos se perustaa päätöksensä asianosaisten sille esittämiin tosiseikkoihin (tuomion 20 kohta). Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan tämä tuomioistuimen toimivallan rajoittaminen perustuu periaatteeseen, jonka mukaan aloitteen tekeminen oikeudenkäynnissä on asianosaisten tehtävä, eikä tuomioistuin voi toimia omasta aloitteestaan kuin poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa yleinen etu edellyttää sen toimenpiteitä. Tämä periaate ilmentää suurimmassa osassa jäsenvaltioita noudatettuja käsityksiä valtion ja yksityisen oikeussubjektin välisistä suhteista, ja sillä suojataan puolustautumisoikeuksia ja turvataan menettelyn moitteeton kulku erityisesti välttämällä uusien perusteiden harkintaan liittyvät viiveet (em. yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen, tuomion 21 kohta).

18. Tämän vuoksi yhteisöjen tuomioistuin ratkaisi asian seuraavasti:

”1) Oikeudenkäynnissä, joka koskee sellaisia yksityisoikeudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia, joista asianosaiset voivat vapaasti sopia, kansallisen tuomioistuimen on sovellettava perustamissopimuksen 3 artiklan f kohtaa sekä 85, 86 ja 90 artiklaa, vaikka asianosainen, jonka edun mukaista

3 — Ks. täältä osin asia 33/76 Rewe, tuomio 16.12.1976 (Kok. 1976, s. 1989, 5 kohta); asia 45/76, Comet, tuomio 16.12.1976 (Kok. 1976, s. 2043, 12—16 kohta); asia 68/79, Just, tuomio 27.2.1980 (Kok. 1980, s. 501, 25 kohta); asia 199/82, San Giorgio, tuomio 9.11.1983 (Kok. 1983, s. 3595, 14 kohta); yhdistetyt asiat 331/85, 376/85 ja 378/85, Bianco ja Girard, tuomio 25.2.1988 (Kok. 1988, s. 1099, 12 kohta); asia 104/86, komissio v. Italia, tuomio 24.3.1988 (Kok. 1988, s. 1799, 7 kohta); yhdistetyt asiat 123/87 ja 330/87, Jeunehomme ja EGI, tuomio 14.7.1988 (Kok. 1988, s. 4517, 17 kohta); yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Francovich ym., tuomio 19.11.1991 (Kok. 1991, s. 1-5357, 43 kohta); asia C-96/91, komissio v. Espanja, tuomio 9.6.1992 (Kok. 1992, s. 1-3789, 12 kohta); yhdistetyt asiat C-31/91—C-44/91, Lageder ym., tuomio 1.4.1993 (Kok. 1993, s. 1-1761, 27—29 kohta); asia C-242/95, GT-Link, tuomio 17.7.1997 (Kok. 1997, s. 1-4449, 24 ja 27 kohta) ja asia C-231/96, Edis, tuomio 15.9.1998 (Kok. 1998, s. 1-4951, 19 ja 34 kohta).

4 — Asia 166/73, Rheinmühlen Düsseldorf, tuomio 16.1.1974 (Kok. 1974, s. 33, 2 ja 3 kohta).

niiden soveltaminen on, ei ole vedonnut niihin, jos kyseisessä kansallisessa oikeudessa sallitaan tällainen soveltaminen.

- 2) Yhteisön oikeus ei velvoita kansallista tuomioistuinta ottamaan viran puolesta huomioon yhteisön oikeussääntöjen rikkomista koskevaa perustetta, jos tuomioistuimen olisi tutkiakseen tällaisen perusteen luovuttava sille kuuluvasta passiivisuudesta, koska sen pitäisi ylittää asianosaisten määrittämien riita-asian rajat ja/tai nojautua muihin tosiseikkoihin ja olosuhteisiin kuin niihin, joihin asianosainen, jonka edun mukaista on soveltaa sanottuja oikeussääntöjä, on perustanut vaatimuksensa.”

käsiteltäväksi lainkaan sitä seikkaa, oliko sopimus, jonka täyttämistä riita koski, pätevä yhteisön kilpailuoikeudelliset säännökset ja määräykset huomioon ottaen; tätä kysymystä ei näin ollen käsitelty lainkaan. Sopimusta pidettiin siis asianosaisten esittämänä tosiseikkana, johon välimiesoikeus pitäytyi ratkaistessaan, miten asianosaisten toimintaan sopimuksen täyttämisessä on suhtauduttava. Alankomaiden lainsäädännön mukaan välimiesoikeus olisi asiaa ratkaistessaan siis ylittänyt asianosaisten vaatimukset, jos se olisi omasta aloitteestaan käsitellyt sitä kysymystä, onko sopimus pätevä yhteisön kilpailusäännöt huomioon ottaen, ja ratkaissut sen. Kansallinen tuomioistuin korostaa, että välimiesoikeuden tällainen menettely olisi voinut johtaa siviiliprosessilain 1065 §:n 1 momentin c kohdan soveltamiseen, sillä tämän säännöksen mukaan välitystuomio voidaan kumota, jos välimiesoikeus on ylittänyt välityssopimuksen mukaiset rajat.

19. Hoge Raad kysyy yhteisöjen tuomioistuimelta, voidaanko edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen omaksuttua ratkaisua soveltaa analogisesti siihen toimivaltaan ja niihin velvollisuuksiin, joita välimiesoikeudella on käsitellessään sen ratkaistavaksi saatettua riitaa. Kansallinen tuomioistuin haluaa erityisesti tietää, onko välimiesoikeuden sovellettava perustamissopimuksen 85 artiklaa silloinkin, kun se merkitsee asianosaisten määrittämien riidan rajojen ylittämistä. Tältä osin on todettava, että lisenssisopimuksen sopimuspuolet olivat sopimukseen sisältyvän välityslausekkeen mukaisesti saattaneet asian välimiesoikeuden käsiteltäväksi, jotta tämä ratkaisisi, onko Benetton rikkonut sopimuksesta johtuvia velvoitteitaan. Sopimuspuolet eivät näin ollen saattaneet välimiesoikeuden

20. Seuraavaksi on arvioitava, voidaanko niitä yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen esiin tuomia periaatteita, jotka koskevat yhteisön säännösten ja määräysten soveltamista tuomioistuimen omasta aloitteesta, soveltaa välimiesmenettelyssä, vai onko tämä menettely päinvastoin niin erityisluonteinen, että välimiesoikeuksille on perusteltua asettaa muita velvollisuuksia, esimerkiksi nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa velvollisuus, jonka mukaan välimiesoikeuden on sopimusrikkomusta koskevaa asiaa ratkaistessaan omasta aloitteestaan tutkittava, onko sopimus kilpailuoikeudellisten sään-

nösten ja määräysten vastaisena pätemätön.

21. Mielestäni ensimmäinen vaihtoehto on oikea. Välimiesoikeus, jota on pyydetty ratkaisemaan riita yhteisön jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, on tietenkin velvollinen soveltamaan asiassa merkityksellistä yhteisön oikeutta, koska yhteisön oikeus on osa kyseistä kansallista oikeusjärjestystä,⁵ joten mielestäni ei ole riittäviä syitä *velvoittaa* välimiesoikeuksia valvomaan järjestelmällisesti, ovatko yksityiset oikeussubjektit sopimuksia tehdessään noudattaneet yhteisön oikeuden oikeussääntöjä, jos tuomioistuimillakaan ei kansallisen lainsäädännön mukaan ole tällaista velvollisuutta. Katson, että myös tässä yhteydessä voidaan ilman muuta soveltaa yleistä periaatetta, jonka mukaan jäsenvaltioiden on valittava asianmukaiset menettelysäännöt yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien suojaamiseksi, mutta nämä menettelysäännöt eivät kuitenkaan saa olla epäedullisempia kuin ne, joita sovelletaan kansalliseen oikeusjärjestykseen perustuvia oikeuksia koskeviin vastaaviin oikeussuojakeinoin (syrjintäkiellon periaate), eikä niillä saa tehdä yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttämistä suhteettoman vaikeaksi (oikeussuojan tehokkuuden periaate). Näillä arviointiperusteilla pyritään säilyttämään tasapaino yhtäältä jäsenvaltioiden oikeusjärjestysten menettelyllisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen tarpeen ja toisaalta sen tarpeen välillä, että

yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien tehokas suoja taataan kansallisissa tuomioistuimissa.⁶

Kansallinen sääntö, jolla välimiesoikeuksia kielletään omasta aloitteestaan tutkimasta yhteensoveltuvuutta yhteisön oikeuden kanssa, näyttää olevan edellä mainittujen vaatimusten mukainen tavalla, joka vastaa sitä, mitä yhteisöjen tuomioistuin on jo aikaisemmin todennut tuomioistuinten toimivallan osalta. Myös välimiesmenettelyssä on nimittäin otettava huomioon nämä vaatimukset, joihin yhteisöjen tuomioistuin on viitannut edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen antamassaan tuomiossa, jonka mukaan tuomioistuimen on siviiliprosessissa tutkittava tai se voi omasta aloitteestaan tutkia oikeudellisia perusteita vain, jos se pysyttyy riita-asian kohteessa ja perustaa päätöksensä sille esitettyihin tosiseikkoihin. Nämä vaatimukset liittyvät tuomioistuimen passiivisuutta koskevan periaatteen noudattamiseen, asianosaisten vaatimusten ja tuomion vastaavuutta koskevaan sääntöön, puolustautumisoikeuksien suojaamiseen ja menettelyn moitteettoman kulun turvaamiseen. Koska välimiehet toimivat riitaa ratkaistessaan sopimuspuolten valtuuttamina, välimiesoikeus on lisäksi sidottu sopimuspuolten tahtoon vielä suuremmissa määrin kuin tuomioistuin voisi olla, joten ei ole perusteltua velvoittaa välimiesoikeuksia järjestelmällisesti arvioimaan seikkoja, jotka ylittävät asianosaisten määrittämät riidan rajat. Koska välimiesmenettely on yksityistä vaikkakin laissa tunnustettua lainkäyttöä, se perustuu asianosaistoimintoisuutta ja tuomioistuimen passiivisuutta koskeviin periaatteisiin, mikä

5 — Asia 102/81, Nordsee, tuomio 23.3.1982 (Kok. 1982, s. 1095, 14 kohta), jossa yhteisöjen tuomioistuin sen vaatimuksen perusteella, että yhteisön oikeutta on noudatettava täysimääräisesti kaikkien jäsenvaltioiden alueella, totei, että "sopimuspuolet eivät voi poiketa yhteisön oikeuden sovellettavuudesta".

6 — Ks. julkiasiamies Jacobsin ratkaisuehdotus em. yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen, 18 kohta.

ilmenee selvästi siitä, että välityssopimuksen ulkopuolelle menevä tuomio on mitätön. Myös välimiesmenettelyn osalta nämä säännöt varmastikin ilmentävät jäsenvaltioissa noudatettuja käsityksiä, suojaavat puolustautumisoikeuksia ja turvaavat menettelyn moitteettoman kulun erityisesti estämällä uusien perusteiden harkintaan liittyvät viiveet.⁷

22. Mielestäni ei näin ollen ole mitään sellaisia välimiesmenettelyn erityisluonteeseen liittyviä syitä, joiden vuoksi asia olisi syytä ratkaista eri tavalla kuin yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen. On kuitenkin otettava huomioon se, että kansallinen tuomioistuin on edellä mainittujen periaatteiden analogista soveltamista koskevia epäilyksiään perustellessaan viitannut nimenomaisesti kahteen seikkaan eli ensinnäkin siihen, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan välimiesoikeus ei ole perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettu ”jäsenvaltion tuomioistuin”, minkä vuoksi se ei voi pyytää yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua,⁸ ja toiseksi siihen, että välitystuomioihin kohdistuva tuomioistuinkontrolli on rajoitettua etenkin Alankomaissa, jonka lainsäädännön mukaan välitystuomio voidaan kumota lainvastaisuuden vuoksi vain, jos se on oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen.

23. Edellä mainituilla seikoilla ei mielestäni pitäisi olla ratkaisevaa merkitystä *vastatessa ensimmäiseen kysymykseen*. Ei ole selvää, miksi sen, että välimiesoikeudet

eivät voi pyytää yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua, pitäisi aiheuttaa välimiesoikeuksille velvollisuuksia toimia omasta aloitteestaan, kun tällaisia velvollisuuksia ei ole tuomioistuimillakaan.⁹ Kansallisilla säännöksillä, joiden mukaan tuomareiden ja välimiesten on riidan rajoja määritettäessä oltava passiivisia suhteessa asianosaisten väitteisiin, ei ole mitään suoraa yhteyttä siihen, onko asian ratkaisijalla oikeus esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksiä kyseessä olevien yhteisön oikeuden säännösten ja määräysten tulkinnasta tai pätevyydestä, jos asianosaiset eivät ole tuoneet esiin näitä seikkoja. Juuri sen vuoksi, että välimiesoikeudet eivät voi pyytää yhteisöjen tuomioistuinta selventämään sovellettavien yhteisön oikeuden oikeussääntöjen olottuvuutta, on syytä noudattaa tiettyä varovaisuutta, ennen kuin välimiesoikeuksille annetaan toimivaltaa tutkia omasta aloitteestaan, onko yhteisön oikeuden oikeussääntöjä noudatettu.

Hoge Raadin mainitsemasta toisesta seikasta olen sitä vastoin sitä mieltä, että kyse on erittäin vaikeasta ongelmasta, joka ei kuitenkaan koske niinkään välimiesten velvollisuutta ”passiivisuuteen” kuin sitä, ovatko ne Alankomaiden säännökset, jotka koskevat tuomioistuinten toimivaltaa niiden käsitellessä välitystuomioita, sopu-soinnussa yhteisön oikeuden pakottavien oikeussääntöjen oikeaa ja yhdenmukaista soveltamista koskevien vaatimusten kanssa. Tämän vuoksi tätä seikkaa käsitellään asianmukaisessa yhteydessä eli käsiteltäessä toista ja kolmatta ennakkoratkaisukysymystä, jotka koskevat nimenomai-

7 — Em. yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen, tuomion 21 kohta.

8 — Em. asia Nordsee, tuomion 10—16 kohta.

9 — On syytä muistuttaa, että nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ei ole kyse siitä, onko oikein, että välimiesoikeudet eivät saa esittää ennakkoratkaisukysymyksiä, eikä siitä, kuinka laaja tämä kielto on.

sesti sitä, ovatko Alankomaiden menettelysäännöt yhteisön oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvien oikeuksien tehokasta suojaa koskevien vaatimusten mukaisia. Samasta syystä siinä yhteydessä käsitellään myös sitä seikkaa, vastaako nyt käsiteltävänä oleva tapaus asiassa Peterbroeck kyseessä ollutta tapausta, jonka johdosta yhteisöjen tuomioistuin antoi 14.12.1995 tuomion,¹⁰ jossa se edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen annetusta tuomiosta poiketen piti yhteisön oikeuteen perustuvien oikeuksien tehokasta suojaa koskevan periaatteen vastaisena Belgian prosessioikeuden sääntöä, jonka mukaan silloin, kun tuomioistuimet käsittelevät valitusta sellaisen hallintoviranomaisen päätöksestä, jota ei voida pitää perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettuna ”tuomioistuimena”, ne eivät saa omasta aloitteestaan tutkia, onko kansallinen säännös yhteensopeltuva yhteisön oikeuden säännöksen kanssa, jos oikeussubjekti ei ole vedonnut tähän yhteisön oikeuden säännökseen tietyssä määräajassa. Tältä osin riittää, kun todetaan, että — toisin kuin tuossa tapauksessa — yhteisön oikeuden rikkomista koskeva peruste on nyt käsiteltävänä olevassa asiassa esitetty tuomioistuimen käsitellessä kannetta välitystuomiosta, jonka antajalla ei ole toimivaltaa kääntä yhteisöjen tuomioistuimen puoleen perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti, kuten ei belgialaisella veroviranomaisella-kaan.

24. Sitä, että välimiesoikeuksilla on oltava velvollisuus omasta aloitteestaan tutkia, onko yksityisten oikeussubjektien välinen sopimus pätevä kilpailusääntöjen kannalta,

on perusteltu myös sillä mahdollisuudella, että sopimuspuolet jättävät ilmeisen lainvastaisen sopimuksen täyttämistä koskevan asian tarkoituksella välimiesoikeuden ratkaistavaksi saadakseen asiassa tuomion, jota ei enää voida riitauttaa tuomioistuimessa. Huoli on perusteltu, mutta jälleen kerran on todettava, että kysymystä on käsiteltävä asianmukaisessa yhteydessä eli tarkasteltaessa välitystuomioihin kohdistuvan tuomioistuinvalvontakontrollin tehokkuutta. Jos sopimuspuolet päättävät nimenomaisesti, että välimiesoikeus ei käsittele seikkoja, jotka liittyvät siihen, onko sopimus yhteisön kilpailuoikeuden mukainen, välityssopimus on pätemätön, ja välitystuomiosta voidaan sen vuoksi nostaa kumoamiskanne toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Tällaisessa tapauksessa välimiesoikeus voisi itsekin todeta, ettei sillä ole toimivaltaa ratkaista asiaa.

25. Seuraava ongelma on se, onko välimiesoikeudella velvollisuus omasta aloitteestaan kiinnittää huomiota yhteisön oikeuden alaan kuuluviin seikkoihin paitsi silloin, kun sillä on kansallisen oikeusjärjestyksen perusteella velvollisuus toimia näin kansalliseen oikeuteen perustuvien oikeuksien osalta, myös silloin, kun kansallisessa oikeusjärjestyksessä ainoastaan annetaan tällainen mahdollisuus.¹¹ Jos välimiesoikeuksien velvollisuuksia tällä tavalla vielä suuremmassa määrin yhtäläistetään kansallisten tuomioistuinten velvollisuuksien kanssa, siitä aiheutuu vaikeuksia, koska yhteisöjen tuomioistuin on perustellut edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen antamassaan tuomiossa omaksumaansa ratkaisua sillä, että perustamissopimuksen

10 — Asia C-312/93, Peterbroeck, tuomio 14.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4599).

11 — Ks. em. yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen, tuomio 14 kohta.

5 artiklassa vahvistetun yhteistyöperiaatteen mukaan kansallisten tuomioistuinten asiana on turvata yhteisön oikeuden säännösten ja määräysten välittömään oikeusvaikutukseen perustuva oikeussubjektien oikeussuojat.¹² Edellä mainitulla ongelmalla ei ole erityistä merkitystä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa, jossa on varsinaisesti kysymys kansallisesta menettelysäännöstä, jolla yksinkertaisesti estetään se, että välimiesoikeudet voisivat omasta aloitteestaan käsitellä muita kuin asianosaisten esii tuomia seikkoja, oli kyse siten kansallisista tai yhteisön säännöksistä. Olisin hämmästynyt, jos velvollisuus käsitellä yhteisön pakottavan lainsäädännön noudattamiseen liittyviä kysymyksiä omasta aloitteesta ulotettaisiin koskemaan myös välimiesoikeuksia, kun kansallisessa oikeusjärjestyksessä välimiesoikeuksille pelkästään annetaan mahdollisuus toimia tällä tavalla vastaavissa kansallisen oikeuden alaan kuuluvissa kysymyksissä. Tällaista ratkaisua ei voida perustella vain perustamissopimuksen 5 artiklalla, joka — kuten tunnettua — on osoitettu yksinomaan jäsenvaltioille ja joka ei sellaisenaan siis voi aiheuttaa velvollisuuksia välimiesoikeuksille. Tämä ei tietenkään estä välimiesoikeutta käyttämästä kansallisessa oikeusjärjestyksessä ja välityssopimuksessa suotuja tutkintakeinoja ja -toimivaltaa, jotta se täyttäisi asianosaisten avustuksella mahdolliset aukot asiaan vaikuttavien oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen toteamisessa.

26. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen siten, että yhteisön oikeudessa ei edellytetä, että välimiesoikeus käsitelisi omasta aloitteestaan, onko sopimus, jonka täyttämisestä siltä on pyydetty ratkaisua, yhteisön kil-

pailuoikeuden mukainen, jos välimiesoikeuden olisi tämän seikan tutkiakseen luovuttava sitä velvoittavasta tuomioistuimen passiivisuutta koskevasta periaatteesta, koska sen pitäisi ylittää asianosaisten määrittämän riita-asian rajat ja nojautua muihin tosiseikkoihin ja olosuhteisiin kuin niihin, joihin asianosainen, jonka edun mukaista mainittujen oikeussääntöjen soveltaminen on, on perustanut vaatimuksensa.

Toinen ennakkoratkaisukysymys

27. Toisella ennakkoratkaisukysymyksellään Hoge Raad kysyy yhteisöjen tuomioistuimelta varsinaisesti sitä, onko tuomioistuimen oltava soveltamatta kansallisia menettelysääntöjä, joiden mukaan välitystuomio voidaan kumota lainvastaisuuden vuoksi vain siinä tapauksessa, että se on oikeusjärjestyksen perusteiden tai hyvien tapojen vastainen, jos nämä menettelysäännöt estävät tuomioistuinta kumoamasta välitystuomiota sillä perusteella, että se on perustamissopimuksen 85 artiklan vastainen.

28. Ennen kuin toista kysymystä ryhdytään tarkastelemaan, on syytä todeta, että sellaisena kuin kansallinen tuomioistuin on kysymyksen muotoillut, siinä ei kiinnitetä huomiota sen enempää asianosaisten toimintaan kuin välimiesmenettelyn kohteeseenkaan. Toisin sanoen kansallinen tuomioistuin pyytää yhteisöjen tuomioistuinta ratkaisemaan, ovatko ne edellä mainitut Alankomaiden prosessioikeuden säännökset, joilla välitystuomioihin kohdistuvaa tuomioistuinkontrollia tosiasiallisesti rajoitetaan niin, että se on mahdollista vain todella poikkeuksellisissa tilanteissa, yhteisön oikeuden mukaisia. Sitä, ovatko asianosaiset välimiesoikeudessa tuoneet esiin sopimuksen pätemättömyyteen liittyviä seikkoja, ei sitä vastoin tarkastella tässä

12 — Em. asia, tuomion 14 kohta.

nimenomaisessa asiayhteydessä, vaan tätä käsitellään Hoge Raadin kolmatta kysymystä analysoitaessa.

29. Nyt kun ryhdytään tarkastelemaan toista kysymystä, on heti aluksi viitattava ennakkoratkaisupyynnöön sisältyneeseen selvitykseen, jossa todetaan, että Alankomaiden oikeuden mukaan pelkästään se, että välitystuomion sisältö tai täytäntöönpano on ristiriidassa kansallisten kilpailuoikeuden säännösten kanssa, ei ”yleensä” aiheuta oikeusjärjestyksen perusteisiin liittyviä ongelmia. Hoge Raad pohtii kuitenkin sitä, pitääkö tämä paikkansa myös silloin, kun välitystuomion sisällön tai täytäntöönpanon väitetään olevan ristiriidassa yhteisön kilpailuoikeuden kanssa. Siitä, mitä yhteisöjen tuomioistuin totesi samoin kilpailuoikeutta koskeneissa yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen antamassaan tuomioissa, kansallinen tuomioistuin päättelee, ettei myöskään perustamissopimuksen 85 artiklaa voida pitää ”oikeusjärjestyksen perusteisiin” kuuluvana oikeussääntönä siviiliprosessilain 1065 §:ää sovellettaessa. Kuten muistetaan, kyseisessä tuomioissa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että silloinkaan, kun asianosaiset väittävät, että 85 artiklaa on rikkottu, tuomioistuimen ei tarvitse olla noudattamatta tuomioistuimen passiivisuutta koskevaa periaatetta, joten tämän artiklan rikkomista koskevaa perustetta ei voida esittää vasta kassaatiomuutoksenhaussa, jos tuomioistuimen pitäisi sen vuoksi ylittää asianosaisten määrittämän riita-asian rajat ja nojautua muihin toiseikkoihin ja olosuhteisiin kuin niihin, joihin vaatimus perustuu.

30. Kysymykseen vastattaessa on mielestäni otettava huomioon se, millainen merkitys yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on annettu välitystuomioihin kohdistuvalle tuomioistuinkontrollille. Kun yhteisöjen tuomioistuin oli edellä mainitussa asiassa Nordsee antamassaan tuo-

miossa katsonut, että välimiesoikeuksia ei voida pitää perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettuina ”tuomioistuimina”, se totesi heti perään, että ”yhteisön oikeutta on noudatettava täysimääräisesti kaikkien jäsenvaltioiden alueella”, mistä se päätteli, että ”sopimuspuolet eivät siis voi poiketa yhteisön oikeuden sovellettavuudesta”.¹³ Yhdenmukaisen soveltamisen vaatimuksesta näin ollen seuraa, että ”jos sopimusperusteisessa välimiesmenettelyssä tulee esiin yhteisön oikeutta koskevia kysymyksiä, yleiset tuomioistuimet voivat joutua tarkastelemaan näitä kysymyksiä — — valvoessaan — tapauksesta riippuen eri laajuudessa — välitystuomion laillisuutta muutoksenhaun, takaisinsaannin, täytäntöönpanomääräysmenettelyn tai muun sellaisen oikeusuojakeinon yhteydessä, josta säädetään sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä”. Tämän vuoksi yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että ” — — kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on tutkia, onko niiden pyydettävä perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua niiden yhteisön oikeuden oikeussääntöjen tulkinnasta tai pätevydestä, joita näiden tuomioistuinten on mahdollisesti sovellettava niiden hoitaessa avustusta tai valvontatehtäviään”.¹⁴ Edellä olevista toteamuksista voidaan päätellä, että ratkaisua, jonka mukaan välimiesoikeudet eivät saa esittää ennakkoratkaisupyynnöjä perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti, ”tasapainotetaan” jossain määrin sillä merkityksellä, jonka yhteisöjen tuomioistuin antaa välitystuomioihin kohdistuvalle tuomioistuinkontrollille. Yhteisön oikeuden oikeaan soveltamiseen kohdistuvan tuomioistuinkontrollin tehokkuus on siis tiiviissä yhteydessä siihen, että taataan — ainakin potentiaalinen — mahdollisuus käyttää perustamissopimuksen

13 — Em. asia Nordsee, tuomion 14 kohta.

14 — Em. asia Nordsee, tuomion 15 kohta.

177 artiklan mukaista menettelyä; yhdessä nämä periaatteet edellyttävät, että silloin kun riita-asiassa on kyse yhteisön oikeuden säännöksestä, kansallisilla tuomioistuimilla on yhteisön oikeutta soveltavina yhteisön tuomioistuimina oltava oikeus sitä tarpeellisenä pitäessään saattaa asia yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi, jotta tämä selventäisi kansallisen tuomioistuimen sovellettavana olevan yhteisön oikeuden oikeussäännön tulkintaa tai ratkaisisi kysymykset sen pätevydestä. Samalla tavoin asianosaisilla, jotka katsovat, että heillä on jokin asiassa merkityksellisiin yhteisön oikeuden säännöksiin perustuva oikeus, on oltava mahdollisuus pyytää tuomioistuinta arvioimaan, onko asiassa syytä esittää ennakkoratkaisupyyntö.

31. Yhteisöjen tuomioistuimen myöhemmässä oikeuskäytännössä on pidetty välttämättömänä, että välitystuomiot alisteetaan jonkinlaiseen valvontaan, ja vahvistettu, että ennakkoratkaisumenettelyn ja yhteisön oikeuteen perustuvien subjektiivisten oikeuksien tehokkaan suojan varmistamisen välillä on edellä mainittu yhteys. Yhteisöjen tuomioistuin on asiassa *Almelo ym.* 27.4.1994 antamassaan tuomiossa¹⁵ todennut, että edellä mainitussa asiassa Nordsee omaksuttuun ratkaisuun ”ei vaikuta se, että — — — tuomioistuin perustaa ratkaisunsa asianosaisten välisen välityssopimuksen nojalla siihen, minkä se katsoo oikeaksi ja kohtuulliseksi”. Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin todennut, että ”yhteisön oikeuden ensisijaisuusperiaatteen ja sen yhdenmukaisen soveltamisen periaatteen sekä perustamissopimuksen 5 artiklan nojalla jäsenvaltion tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi kansallisen lainsäädännön mukaisesti on saatettu välimiesmenettelyssä annettua päätöstä kos-

keva valitus, on — vaikka se perustaa päätöksensä siihen, minkä se katsoo oikeaksi ja kohtuulliseksi — noudatettava yhteisön oikeuden sääntöjä, ja niistä erityisesti kilpailua koskevia sääntöjä” (23 kohta).¹⁶

Mielestäni tämän kannan oikeellisuutta tukee edellä mainitussa asiassa Peterbroeck annettu tuomio ja erityisesti se osa, jossa yhteisöjen tuomioistuin luettellessaan kyseisen tapauksen erityispiirteitä, joiden vuoksi oli perusteltua olla soveltamatta kansallista menettelysäännöstä, viittasi siihen, että kansallinen tuomioistuin (*Cour d'appel de Bruxelles*) oli ”ensimmäinen tuomioistuin, joka voi esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen, koska veroviranomaiset, jotka käsittelevät asiaa ensimmäisenä asteenä, kuuluvat verohallintoon, eikä niitä tämän vuoksi voida pitää perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettuna tuomioistuimena”.¹⁷

32. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee itse asiassa, että yhteisön oikeuden oikean ja yhdenmukaisen soveltamisen varmistamiseksi niille tuomioistuimille, joita saatetaan pyytää arvioimaan, ovatko välitystuomiot lainmukaisia, on annettava toimivalta valvoa välitystuomioita *tehokkaasti*. Tuomioistuimilla on erityisesti oltava mahdollisuus arvioida yhteisön oikeuden alaan kuuluvia kysymyksiä ja siinä yhteydessä saada yhteisöjen tuomioistuimelta tarpeelliset selvitykset.¹⁸

16 — Kursivointi tässä.

17 — Em. asia Peterbroeck, tuomion 17 kohta.

18 — Toinen mahdollisuus voisi tietenkin olla se, että välimies-oikeuksien sallitaan pyytää ennakkoratkaisua. Kuten edellä on todettu, tämä kysymys ei kuitenkaan kuulu nyt käsiteltävänä olevan asian yhteyteen. Ks. tältä osin Prechal, S., ”Community Law and National Courts: The Lessons from Van Schijndel”, *Common Market Law Review*, 1998, s. 681 ja sitä seuraavat sivut.

15 — Asia C-393/92, *Almelo ym.*, tuomio 27.4.1994 (Kok. 1994, s. I-1477).

33. Ei siis voida soveltaa kansallisia menettelysääntöjä, joiden mukaan tuomioistuimet voivat vain todella poikkeuksellisissa tapauksissa valvoa sitä, että välitystuomiot ovat yhteisön oikeuden mukaisia.

34. Kun tämä otetaan huomioon, on arvioitava, ovatko Alankomaiden siviiliprosessilain kyseiset säännökset sopusoinnussa niiden edellä mainittujen oikeussuojan tehokkuutta koskevien vaatimusten kanssa. Tältä osin on todettava, että kuten kansallinen tuomioistuin on nimenomaisesti todennut, Alankomaiden oikeusjärjestyksen mukaan välitystuomiot voidaan saattaa uudelleen tutkittavaksi sillä perusteella, että lakia on rikottu, vain todella poikkeuksellisissa tilanteissa, eli silloin kuin välitystuomio on oikeusjärjestyksen perusteiden tai hyvän tavan vastainen. Hoge Raad pitää tarpeellisenä täsmentää, että siviiliprosessilain 1065 §:ää tulkitaan yleensä niin, että välitystuomio on oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen ainoastaan silloin, kun sen sisältö tai täytäntöönpano on vastoin sellaista oikeussääntöä, joka on niin pakottava, että sen soveltamista ei voida estää prosessioikeudellisilla rajoituksilla. Kansalliset kilpailuoikeudelliset säännökset eivät ole tällaisia oikeussääntöjä, ja Hoge Raadin mukaan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan päätellä, että perustamissopimuksen 85 artiklaakaan ei ole pidettävä ”oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvana oikeussääntönä” edellä esitetyssä mielessä.

35. Järjestelmä, jonka pääpiirteet on esitetty edellä, ei mielestäni vastaa niitä vaatimuksia, joita yhteisöjen tuomioistuin on asettanut oikeussuojan tehokkuudelle.

Koska mahdollisuus vaatia välitystuomion kumoamista oikeudenvastaisuuden perusteella on kyseisillä Alankomaiden säännöksillä rajattu koskemaan vain todella poikkeuksellisia tilanteita, kansallinen tuomioistuin — tai kansallisen tuomioistuimen välityksellä lopulta yhteisöjen tuomioistuin — ei voi riittävästi valvoa välitystuomioita. Kun Alankomaiden menettelysääntöjä tarkastellaan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön valossa, ne toisin sanoen tekevät yhteisön oikeuden soveltamisen suhteettoman vaikeaksi. Kilpailuoikeuden alalla tämä on sitäkin perusteettomampaa, jos otetaan huomioon perustamissopimuksen 85 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen oikeaa soveltamista koskeva intressi, joka selvästikin ylittää asianosaisten omat intressit ja kattaa myös muiden yritysten, mahdollisten kilpailijoiden ja kuluttajien intressit. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa *Almelo ym.* annetun tuomion edellä lainatussa kohdassa, vaatimus, että on valvottava, ovatko välitystuomiot yhteisön oikeuden mukaisia, on sitäkin korostumpi kilpailuoikeuden kaltaisella alalla, jolla yleinen intressi edellyttää sääntöjen noudattamista, jotta voitaisiin varmistaa sisämarkkinoiden toimivuus.

36. Mielestäni kilpailusääntöjen pakottavuutta ei todellakaan voida epäillä. Merkittävä osoitus niiden pakottavuudesta on ennen kaikkea se, että 85 artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa kielletyt yhteistoimintajärjestelyt ovat mitättömiä eli niiden pätemättömyys on absoluuttista ja ”itsestään vaikuttavaa”.¹⁹ Kilpailusääntöjen toimivuus on yksi yhteisön perusta-

19 — Absoluuttinen pätemättömyys vaikuttaa taannehtivasti riippumatta siitä, onko jokin mitättömyyden toteamiseen oikeutettu sen todennut. Ks. esim. asia 48/72, *Brasserie de Haecht*, tuomio 6.2.1973 (Kok. 1973, s. 77, 25—27 kohta; Kok. Ep. II, s. 65).

vanlaatuisista tavoitteista, kuten perustamissopimuksen 2 ja 3 artiklan sanamuodosta selvästi ilmenee.²⁰ Jos halutaan mainita jokin esimerkki yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä omakustusta kannasta, riittää, kun lainataan lyhentämättömänä eräs yhdistetyissä asioissa Hoechst vastaan komissio 21.9.1989 annetun tuomion²¹ kappale, jota on sittemmin useaan otteeseen lainattu²² ja jossa todetaan kilpailua yhteismarkkinoilla koskevista oikeussäännöistä seuraavaa: ” — — tarkoituksena on välttää se, että kilpailu vääristyisi yleisen edun, yksittäisten yritysten tai kuluttajien kustannuksella. Asetuksella N:o 17 komissiolle uskotun toimivallan käyttäminen auttaa ylläpitämään perustamissopimuksessa määrättyä kilpailua koskevaa järjestelmää, jota yritysten on pakko noudattaa” (kursivointi tässä).²³

37. Merkitystä on myös sillä, mitä yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä todetaan yhteisön kilpailusääntöjen ja kansallisten säännösten suhteista, sillä sen

mukaan ”kansallinen lainsäädäntökäytäntö tai oikeudellinen käytäntö, vaikka ne olisivatkin yhteiset kaikille jäsenvaltioille, eivät voi saada etusijaa perustamissopimuksen kilpailusääntöjen soveltamiseen nähden”.²⁴ Mainitut ”käytännöt” ovat nimittäin perustamissopimuksen 5 artiklan toisen kohdan vastaisia, ja ne voivat estää yhteisön oikeuden oikeussääntöjen tehokkaan oikeusvaikutuksen.²⁵

38. Edellä esitetyllä voitaisiin itse asiassa perustella myös toisenlaista ratkaisua, joka kuitenkin sallisi kansallisen tuomioistuimen noudattaa kansallisia menettelysääntöjä. Yhteisön kilpailusäännöt ja erityisesti perustamissopimuksen 85 artiklassa oleva yhteistoimintajärjestelyjen kieltä voitaisiin luokitella ”oikeusjärjestyksen perusteisiin” kuuluviksi säännöksiksi ja määräyksiksi, ja Alankomaiden säännöksen soveltamisalaa voitaisiin laajentaa niin, että tuomioistuimet voisivat valvoa välitystuomioita myös ”yhteisön oikeusjärjestyksen perusteisiin” liittyvistä syistä. Tällä tavalla pystyttäisiin joka tapauksessa turvaamaan kansallisen oikeuden soveltaminen ja jouduttaisiin vain vähäisessä määrin tinkimään ”menettelyllisestä itsemääräämisoikeudesta”, jonka mukaan on jäsenvaltioiden tehtävä antaa menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yhteisön oikeuteen perustuvat oikeussubjektien oikeudet. Tämän päätelmän mukaan kilpailusäännöt kuuluvat ”yhteisön taloudellisen järjestyksen perusteisiin”, ja se saa laajaa kannatusta oikeustieteellisessä kirjallisuudessa, ja

20 — Ks. asia 6/72, Europemballage ja Continental Can v. komissio, tuomio 21.2.1973 (Kok. 1972, s. 215; Kok. E-p. II, s. 89), jossa yhteisöjen tuomioistuin totesi, että ”perusteluissa, joiden mukaan [perustamissopimuksen 3 artiklan f alakohtaan] sisältyy ainoastaan yleinen toimintaohjelma, jolla ei ole oikeusvaikutuksia, ei otera huomioon, että 3 artiklassa tarkoitetaan sellaisten tavoitteiden toteuttamista, jotka tämän artiklan mukaan ovat välttämättömät yhteisön päämäärien saavuttamiseksi” (kursivointi tässä).

21 — Yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88, Hoechst v. komissio, tuomio 21.9.1989 (Kok. 1989, s. 2859, 25 kohta).

22 — Asia 85/87, Dow Benelux v. komissio, tuomio 17.10.1989 (Kok. 1989, s. 3137, 36 kohta); yhdistetyt asiat 97/87, 98/87 ja 99/87, Dow Chemical Iberica ym. v. komissio, tuomio 17.10.1989 (Kok. 1989, s. 3165, 22 kohta) ja asia 374/87, Orkem v. komissio, tuomio 18.10.1989 (Kok. 1989, s. 3283, 19 kohta).

23 — Ks. myös asia T-34/92, Fiatagri ja New Holland Ford, tuomio 27.10.1994 (Kok. 1994, s. II-905, 39 kohta), jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että ”perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa ilmaistaan periaatteellinen kieltä tehdä kilpailua rajoittavia sopimuksia. Tämä oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluva määräys velvoittaa kantajina olevia yrityksiä riippumatta siitä, onko komissio antanut tältä osin jonkin määräyksen”.

24 — Yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984 (Kok. 1984, s. 19, 40 kohta). Ks. vastaavasti asia T-66/89, Publishers Association, tuomio 9.7.1992 (Kok. 1992, s. II-1995). Ks. myös julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotus em. asiassa Almelo ym., erityisesti s. I-1486.

25 — Julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotus em. asiassa Almelo ym., 40 kohta.

useiden jäsenvaltioiden oikeuskäytännössä on päädytty samalle kannalle. Siitä riippumatta, miten kilpailusääntöjen vastaisten välitystuomioiden tehokas valvonta teknisesti toteutetaan, on korostettava, että kumpikin tarkastelluista mahdollisista keinoista perustuu oletamaan, että yhteisön kilpailusäännöt ovat julkisoikeudellisia, sillä siitä huolimatta, että niillä säännellään yksityisten oikeussubjektien välisiä suhteita, yksityiset eivät voi poiketa niistä, koska perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaiset yhteistoimintajärjestelyt ovat mitättömiä. Jos kansallisessa oikeusjärjestyksessä joudutaan sen ongelman eteen, että on sovittava yhteen mahdollisesti ristiriitaan joutuvia vaatimuksia, joita voivat olla esimerkiksi kansallisten menettelysääntöjen noudattaminen ja kilpailuun perustuvien markkinoiden toimivuus, yhteensovittamisessa on joka tapauksessa otettava huomioon se, että kilpailusäännöillä on yhteisön oikeusjärjestyksessä ensiarvoisen tärkeä merkitys.

39. Ehdotan siis, että yhteisöjen tuomioistuimien vastaa Hoge Raadin toiseen ennakkoratkaisukysymykseen siten, että kansallisen tuomioistuimen on hyväksyttävä vaatimus perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisen välitystuomion kumoamisesta, vaikka kansallisten menettelysääntöjen mukaan välitystuomio voidaan kumota lainvastaisuuden perusteella vain, jos välitystuomio on oikeusjärjestyksen perusteiden tai hyvien tapojen vastainen.

Kolmas ennakkoratkaisukysymys

40. Kolmannella ennakkoratkaisukysymyksellään Hoge Raad kysyy yhteisöjen tuomioistuimelta varsinaisesti sitä, että jos toiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, voiko tuomioistuin hyväksyä välitystuomion kumoamista koskevan vaatimuksen, vaikka kysymys siitä, onko sopimus kilpailusääntöjen vastaisena mitätön, on välimiesmenettelyssä jäänyt riidan kohteen ulkopuolelle. Hoge Raad täsmentää, että Alankomaiden prosessioikeuden mukaan asianosaiset eivät voi vedota sopimuksen mitättömyyteen vasta kumoamiskanteen yhteydessä. Välimiesoikeuden tuomio on siis saanut oikeusvoiman, eivätkä asianosaiset tai tuomioistuin voi enää kyseenalaistaa sen sopimuksen pätevyyttä, jonka oikeaa täytäntöönpanoa riita koskee.

41. Vastaus — myös myöntävä vastaus — tähän kysymykseen voidaan mielestäni johtaa edellä jo käsitellyistä seikoista ja erityisesti toteamuksista, jotka koskevat kilpailusääntöjen merkitystä yhteisön oikeusjärjestyksessä pakottavina oikeussääntöinä sekä vaatimusta, että ainakin yksi yhteisön oikeuden tulkintaa ja soveltamista koskevaa kysymystä käsittelevistä tahoista on perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettu ”tuomioistuin”.

42. Edellä mainituista seikoista ensimmäisen osalta olen sitä mieltä, että yritysten välistä kilpailua koskeviin yhteisön säännöksiin ja määräyksiin sisältyvien pakottavien oikeussääntöjen erityisluonteen vuoksi

asianosaisten toiminnalle ei pidä antaa liian suurta merkitystä. Muussa tapauksessa olisi nimittäin vaarana, että yleisen intressin vastaiset tilanteet muodostuisivat lopullisiksi myös yksityisten oikeussubjektien intresseihin nähden. Kuten edellä on todettu, siitä huolimatta, että kyseisillä kilpailusäännöillä säännellään yksityisten oikeussubjektien toimintaa, niillä kuitenkin pyritään yleisluonteisiin tavoitteisiin, esimerkiksi sisämarkkinoiden toimivuuden varmistamiseen ja kuluttajien hyvinvointiin. Sekä kielleryistä yhteistoimintajärjestelyistä siviilioikeudellisena seuraamuksena aiheutuvalla absoluuttisella ja taannehtivalla pätemättömyydellä että komission harjoittamalla valvonnalla pyritään nimenomaan varmistamaan, että yksityiset eivät toiminnallaan estä edellä mainittujen yleisen intressin mukaisten tavoitteiden saavuttamista. Koska kyse on oikeuksista, joista asianosaisilla ei ole valtaa määrätä, myöskään sille, miten asianosaiset toimivat oikeudenkäynnissä, ei pidä antaa ratkaisevaa merkitystä, vaikka kanteita koskevista prosessioikeuden periaatteista (asianosais-toimintaisuus, tuomioistuimen passiivisuus) poikkeamista varmastikin voidaan perustella kansallisista oikeusjärjestyksistä ilmenevillä ratkaisuilla. Tuomioistuin, jota on pyydetty tutkimaan välitystuomion pätevyys, voi näin ollen vahvistaa sopimuksen mitättömäksi silloinkin, kun tuomioistuimen tehtävä — kuten nyt käsiteltävänä olevassa asiassa — rajoittuu pelkkään laillisuusvalvontaan, edellyttäen kuitenkin, että mitättömyyden syyt ilmenevät selvästi oikeudenkäyntiasiakirjoista eikä tosiasioita tarvitse siis erityisesti tutkia. Nyt käsiteltävänä olevan tapauksen osalta on todettava, että jos kumoamiskannetta käsittelevän tuomioistuimen hallussa olevista asiakirjoista ilmenee, että sopimus, jonka täyttämisestä välimiesmenettelyssä on riideltä, on 85 artiklan vastainen, koska siinä jaetaan markkinat alueellisella perusteella, sopimuksen mitättömyyteen voidaan

vedota vielä välitystuomioon kohdistuvan tuomioistuinkontrollin yhteydessä.

43. Toiseksi on todettava, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on taattava, että yhteisön oikeuden oikeussääntöjen oikeaa soveltamista koskeva kysymys saatetaan ainakin kerran sellaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, joka voi esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti. Kansallinen lainsäädäntö tai käytäntö, joka ei mahdollista tätä etenkin silloin, kun yleinen etu edellyttää kyseisten säännösten tai määräysten noudattamista, ei vastaa yhteisön oikeuden oikeaa ja yhdenmukaista soveltamista koskevia vaatimuksia. Tämän kannan tueksi voidaan viitata ratkaisuun, johon yhteisöjen tuomioistuin päätyi edellä mainitussa asiassa Peterbroeck antamassaan tuomiossa. Asiassa oli kyse kansallisesta säännöksestä, jonka mukaan yksityiset oikeussubjektit eivät voineet vedota perustamissopimuksen 52 artiklaan perustuvaan kanneperusteeseen vasta hallintoviranomaisen päätöstä muutoksenhakuasiaina käsittelevässä tuomioistuimessa, jos laissa säädetty määräaika, joka alkoi siitä, kun veroviranomaiset toimittivat muutoksenhakuuomioistuimelle oikeaksi todistetun jäljennöksen riidanalaisesta päätöksestä, oli päättynyt. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kyseisen kansallisen menettelysäännön soveltaminen oli ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa. Muistutettuaan periaatteesta, jonka mukaan kansallisia oikeussuojakeinoja koskevat menettelysäännöt eivät saa tehdä yhteisön oikeudessa tunnustettujen oikeuksien käyttämistä suhteettoman vaikeaksi, ja todettuaan, että kansallisen oikeuden säännöstä, joka estää perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisen menettelyn käyttämisen, ei saa soveltaa, yhteisöjen

tuomioistuin viittasi kyseisen menettelyn erityispiirteisiin ja muun muassa siihen seikkaan, että Cour d'appel de Bruxelles oli "ensimmäinen tuomioistuin, joka voi esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksen, koska veroviranomaiset, jotka käsittelevät asiaa ensimmäisenä asteena, kuuluvat verohallintoon, eikä niitä tämän vuoksi voida pitää perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettuna tuomioistuimena". On ilmeistä, että yhteisöjen tuomioistuin on perustellessaan, miksi kansalliset menettelysäännöt eivät riitä täyttämään yhteisön oikeuden oikeaa soveltamista koskevia vaatimuksia, korostanut sitä, että yksityisen oikeussubjektin vaatimusta ensimmäisenä asteena käsitelty viranomaisen ei ollut 177 artiklassa tarkoitettu tuomioistuin, eikä sillä siis ollut toimivaltaa esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksiä.²⁶

44. Edellä mainitusta tuomiosta ilmenee, ettei ole mitään estettä sille, että oikeudenkäynnissä vedotaan siihen, että sopimus on pakottavien oikeussääntöjen vastaisena mitätön, etenkin, jos tuomioistuin, jossa yhteisön oikeutta koskeva seikka tuodaan esiin, on ensimmäinen tuomioistuin, joka voi esittää ennakkoratkaisukysymyksiä yhteisöjen tuomioistuimelle. Se, kuinka

26 — On todettava, että juuri tältä kannalta katsottuna asian Peterbroeck ja yhdistettyjen asioiden Van Schijndel ja Van Veen välillä voidaan havaita ero, joka voi itse asiassa selittää, miksi yhteisöjen tuomioistuin päätyi näissä tapauksissa erilaisiin ratkaisuihin. Yhdistetyissä asioissa Van Schijndel ja Van Veen asianomaiset henkilöt eivät nimittäin olleet aineellista kysymystä käsitelleissä kahdessa oikeusasteessa tuoneet esiin sitä, ovatko kansalliset säännökset sopusoinnussa kilpailua koskevien oikeussääntöjen kanssa, joten he olivat esittäneet uuden vaatimuksen kassaatio- ja tuomioistuimissa. Asiassa Peterbroeck tapausta sitä vastoin oli ensimmäisenä asteena käsitelty hallintoviranomainen (veroviranomainen), joka ei ollut perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettu tuomioistuin. Vain viimeksi mainitussa asiassa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että Belgian menettelysääntö oli yhteisön oikeuden vastainen. Ks. Hoskins, M., "Tilting the balance: supremacy and national procedural rules", *European Law Review*, 1996, s. 365 ja sitä seuraavat sivut.

laajasti tuomioistuimet valvovat yhteisön oikeuden pakottavien säännösten noudattamista, ei toisin sanoen saa riippua asianosaisten toiminnasta etenkin silloin, kun se, joka ratkaisee riidan ensimmäisenä asteena, ei täytä perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettulle tuomioistuimelle asetettuja vaatimuksia.

45. Tämä pitää paikkansa nyt käsiteltävänä olevassa asiassa, koska riidan ensimmäisenä asteena ratkaissut välimiesoikeus ei yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ole "tuomioistuin". Katson, että kun arvioidaan, onko kansallisten menettelysääntöjen toimivuuden osalta tehty uhraus oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään (tässä tapauksessa yhteisön kilpailusääntöjen noudattamiseen), niiden peruseriaatteiden,²⁷ joihin arvioinnin on yhteisöjen tuomioistuimen mukaan perustuttava — ja joita ovat oikeusvarmuuden periaate, oikeudenkäyntimenettelyn moitteeton kulku ja puolustautumisoikeuksien suoja —, perusteella voidaan päätellä, että sellaisia kansallisia menettelysääntöjä ei saa soveltaa, joiden mukaan tuomioistuin ei saa ratkaista, onko sopimus yhteisön kilpailusäännöt huomioon ottaen pätevä, jos asianomaiset eivät ole tuoneet tätä seikkaa esiin välimiesmenettelyssä.

46. Ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Hoge Raadin kolmanteen kysy-

27 — Asia Peterbroeck, tuomion 14 kohta, yhdistetyt asiat Van Schijndel ja Van Veen, tuomion 19 kohta.

mykseen siten, että kansallisen tuomioistuimen on hyväksyttävä vaatimus perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisen välitystuomion kumoamisesta, vaikka se, voidaanko tätä artiklaa soveltaa, on välimiesmenettelyssä jäänyt riidan kohteen ulkopuolelle, eikä välimiesoikeus siten ole ratkaissut tätä seikkaa.

Neljäs ja viides ennakkoratkaisukysymys

47. Neljännellä ja viidennellä kysymyksellään, joita voidaan käsitellä yhdessä, Hoge Raad kysyy yhteisöjen tuomioistuimelta, estääkö yhteisön oikeus sellaisten kansallisten menettelysääntöjen soveltamisen, jotka estävät riitauttamasta kumoamiskanteen nostamista jättämisen johdosta oikeusvoimaiseksi tulleella välimiesoikeuden välituomiolla lopullisesti vahvistettua sopimuksen pätevyyttä siinä yhteydessä, kun käsitellään kumoamiskannetta myöhemmästä välitystuomiosta, jossa on vahvistettu sopimuksen täyttämättä jättämisestä aiheutuneen vahingon määrä.

48. Vaikka noudatankin järjestystä, jossa kansallinen tuomioistuin on esittänyt ennakkoratkaisukysymykset, en voi olla toteamatta, että kaksi viimeistä kysymystä ovat niin laaja-alaisia, että jos niihin vastattaisiin kieltävästi, kaikki edellä todettu olisi riidan ratkaisun kannalta tarpeetonta. Tämän todettuani katson, että neljänten ja viidennen kysymyksen vastattaessa on jälleen lähdeittävä siitä yleisestä periaatteesta, jonka mukaan silloin, kun asiasta ei ole yhteisön säännöksiä, kunkin jäsenval-

tion oikeusjärjestyksessä on annettava menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yhteisön oikeuden noudattaminen, mutta menettelysäännöt eivät saa olla epäedullisempia kuin kansallista oikeutta koskevat samankaltaiset oikeussuojakeinot, eikä niillä saa tehdä yhteisön oikeudessa vahvistettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi. Tähän on lisättävä, että yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan johtaa sääntö, joka kaiken lisäksi ilmentää kaikissa jäsenvaltioissa hyväksytyä yleistä oikeusperiaatetta ja jonka mukaan ”oikeusvoima estää — riitauttamasta [uudelleen] tuomioistuimessa [jo] tunnustettuja oikeuksia”.²⁸

49. Tätä lähtökohtana pitäen katson, että Hoge Raadin mainitsemat menettelysäännöt ovat edellä mainittujen periaatteiden mukaisia. Siviiliprosessilain mukaista kolmen kuukauden määräaika sovelletaan kaikkiin välitystuomioista nostettaviin kanteisiin riippumatta siitä, liittyvätkö kanneperusteet kansalliseen oikeuteen vai yhteisön oikeuteen; määräaika ei myöskään tee yhteisön oikeudessa vahvistettujen oikeuksien käyttämistä suhteettoman vaikeaksi, koska välitystuomion riitauttamista suunnitteleva asianosainen voi nostaa kanteen määräajassa, jota on pidettävä aivan kohtuullisena. Oikeusvoima, joka kansallisen oikeusjärjestyksen mukaan syntyy välitystuomioille, joita ei ole riitautettu tässä määräajassa, on siis tavanomainen seuraus asianosaisten passiivisuudesta. Hyvä oikeudenhoito sitä vastoin edellyttää, että välitystuomiosta, josta ei ole nostettu

28 — Yhdistetyt asiat 79/63 ja 82/63, Reynier ym. v. komissio, tuomio 9.6.1964 (Kok. 1964, s. 511 ja erityisesti s. 527). Ks. myös julkisasiamies Jacobsin ratkaisuehdotus em. asiassa Peterbroeck (Kok. 1995, s. I-4606, 23 kohta).

kumoamiskannetta määräajassa, ilmenevää riidan ratkaisua ei saa enää riitauttaa nostettaessa kannetta myöhemmästä päätöksestä, joka koskee sopimuksen täyttämättä jättämisestä aiheutuneen vahingon määrän vahvistamista, kuten tässä tapauksessa. Jälkimmäinen päätös ei nimittäin enää perustu siihen sopimukseen, jonka pätevyys kiistetään, vaan välitystuomion oikeusvoimaan.

50. Mielestäni erilaiseen ratkaisuun ei voida myöskään päätyä pelkästään siitä syystä, että sillä yhteisön oikeuden määräyksellä, jonka rikkominen kiistetään, on yhteisön oikeusjärjestyksessä jokin erityinen merkitys. Kansallisten menettelysääntöjen mukainen määräaika koskee myös niitä kanneperusteita, jotka liittyvät kansallisen lainsäädännön mukaisiin oikeusjärjestyksen perusteisiin, ja sillä pyritään molemmissa tapauksissa siihen täysin lainmukaiseen tavoitteeseen, että menettelyn tietyssä vaiheessa riitaan saadaan lopulli-

nen ratkaisu, jonka pysyvyyteen asianosaiset voivat luottaa.

51. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Hoge Raadin neljänteen ja viidenteen kysymykseen siten, että yhteisön oikeudessa ei edellytetä, että kansallisen tuomioistuimen olisi oltava soveltamatta kansallisia menettelysääntöjä, joiden mukaan käsiteltäessä sellaisen välitystuomion kumoamista, jossa on vahvistettu sopimuksen täyttämättä jättämisestä aiheutuneen vahingon määrä käyttäen perustana pääasian osalta annettua aikaisempaa välitystuomiota, ei voida kyseenalaistaa tällä aikaisemmalla välitystuomiolla kansallisen oikeusjärjestyksen mukaan olevaa oikeusvoimaa. Yhteisön oikeudessa ei myöskään edellytetä, että kansallisen tuomioistuimen olisi oltava soveltamatta sääntöä, jonka mukaan samanaikaisesti ei voida nostaa kumoamiskannetta välimiesoikeuden välituumiosta, jolla on ratkaistu riidan pääasia, ja myöhemmästä välitystuomiosta, jossa vahvistetaan sopimuksen täyttämättä jättämisestä suoritettavan vahingonkorvauksen määrä.

Ratkaisuehdotus

52. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Hoge Raad der Nederlandenin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

- 1) Yhteisön oikeudessa ei edellytetä, että välimiesoikeus käsittelee omasta aloitteestaan, onko sopimus, jonka täyttämisestä siltä on pyydetty ratkaisua, yhteisön kilpailuoikeuden mukainen, jos välimiesoikeuden olisi tämän seikan

tutkiakseen luovuttava sitä velvoittavasta tuomioistuimen passiivisuutta koskevasta periaatteesta, koska sen pitäisi ylittää asianosaisten määrittämän riita-asian rajat ja nojautua muihin tosiseikkoihin ja olosuhteisiin kuin niihin, joihin asianosainen, jonka edun mukaista mainittujen oikeussääntöjen soveltaminen on, on perustanut vaatimuksensa.

- 2) Kansallisen tuomioistuimen on hyväksyttävä vaatimus perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisen välitystuomion kumoamisesta, vaikka kansallisten menettelysääntöjen mukaan välitystuomio voidaan kumota lainvastaisuuden perusteella vain, jos välitystuomio on oikeusjärjestyksen perusteiden tai hyvien tapojen vastainen.
- 3) Kansallisen tuomioistuimen on hyväksyttävä vaatimus perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisen välitystuomion kumoamisesta, vaikka se, voidaanko tätä artiklaa soveltaa, on välimiesmenettelyssä jäänyt riidan kohteen ulkopuolelle, eikä välimiesoikeus siten ole ratkaissut tätä seikkaa.
- 4) Yhteisön oikeudessa ei edellytetä, että kansallisen tuomioistuimen olisi oltava soveltamatta kansallisia menettelysääntöjä, joiden mukaan käsiteltäessä sellaisen välitystuomion kumoamista, jossa on vahvistettu sopimuksen täyttämättä jättämisestä aiheutuneen vahingon määrä käyttäen perustana pääasian osalta annettua aikaisempaa välitystuomiota, ei voida kyseenalaistaa tällä aikaisemmalla välitystuomiolla kansallisen oikeusjärjestyksen mukaan olevaa oikeusvoimaa. Yhteisön oikeudessa ei myöskään edellytetä, että kansallisen tuomioistuimen olisi oltava soveltamatta sääntöä, jonka mukaan samanlaisesti ei voida nostaa kumoamiskannetta välimiesoikeuden välituomiosta, jolla on ratkaistu riidan pääasia, ja myöhemmästä välitystuomiosta, jossa vahvistetaan sopimuksen täyttämättä jättämisestä suoritettavan vahingonkorvauksen määrä.